

УДК 159.923:355.34

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПРОФІЛАКТИКИ ТА ЗАПОБІГАННЯ ПИЯЦТВУ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СЕРЕД ОСОБОВОГО СКЛАДУ ПОВІТРЯНИХ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Білоцерківська Ю.О., к. психол. н.,
доцент кафедри практичної психології
Українська інженерно-педагогічна академія

У статті розглянуто негативні наслідки вживання алкоголю під час проходження військової служби. Виявлено фактори, що є потенційними спробами виправдання вживання військовослужбовцями алкогольних напоїв. Запропоновано форми й методи роботи щодо профілактики пияцтва серед особового складу Повітряних Сил Збройних сил України.

Ключові слова: *алкогольна залежність, негативні наслідки вживання спиртних напоїв, форми й методи роботи, профілактика пияцтва.*

В статье рассмотрены негативные последствия употребления алкоголя во время прохождения военной службы. Виявлено факторы, которые являются потенциальными причинами и попытками оправдания употребления военнослужащими алкогольных напитков. Предложены формы и методы работы по профилактике пьянства среди личного состава Воздушных Сил Вооруженных сил Украины.

Ключевые слова: *алкогольная зависимость, негативные последствия употребления спиртных напитков, формы и методы работы, профилактика пьянства.*

Belotserkovskaya Yu. A. METHODOLOGICAL ASPECTS OF PROPHYLAXIS AND PREVENTION OF DRUNKENNESS AND INTRODUCTION OF A HEALTHY WAY OF LIFE AMONG THE PERSONNEL OF AIRCRAFTS OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE

In the article the negative consequences of the alcohol consumption are considered during passing military service. Factors that are potential occasions and attempts of acquittal of alcoholic beverages consumption of servicemen are analysed, they are organizational-educational, social, personal-psychological, medical. Forms and methods of work are presented in relation to the prophylaxis of drunkenness among the personnel of Aircrafts of the Armed Forces of Ukraine.

Key words: *alcoholic dependence, negative consequences of alcoholic beverages consumption, forms and methods of work, drunkenness prophylaxis.*

Постановка проблеми. Організаційно-методичні вказівки першого заступника начальника Генерального штабу Збройних сил України щодо організації морально-психологічного забезпечення Збройних сил України в поточному році розкривають основні завдання структур морально-психологічного забезпечення, які вимагають здійснювати організацію та проведення заходів щодо вивчення, формування й підтримання належного рівня морально-психологічної готовності особового складу до виконання завдань за призначенням, забезпечення військової дисципліни та правопорядку, вірцевості особового складу. Основні завдання морально-психологічного забезпечення за напрямками діяльності передбачають у ході профілактичної роботи з особовим складом підрозділів здійснювати профілактику пияцтва (наркоманії), роз'яснювати негативні наслідки вживання спиртних напоїв (наркотичних і токсичних речовин) [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Негативними наслідками вживання алкоголю під час проходження військової

служби є: самовільне залишення військових частин, порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями, перевищення влади, непокора, насильницькі дії щодо цивільного населення та приватної власності, а також зрив завдань бойового чергування, погіршення морально-психологічного клімату у військових колективах, розкрадання військового майна й зброї, утрата пильності, розголошення державної та військової таємниці, виведення з ладу озброєння й військової техніки, порушення систем оперативного маскування, здійснення дорожньо-транспортних пригод, контрабанди та корупції.

Сьогодні Україна знаходиться на другому місці за рівнем смертності від зловживання алкоголем в європейському регіоні, на п'ятому місці у світі – за рівнем споживання спиртного, що становить приблизно 15,6 л чистого етанолу на рік на одного жителя країни [5]. «Алкоголізм у соціальному сенсі – непомірне вживання спиртних напоїв, що призводить до порушень норм поведінки в побуті, суспільстві, у сфері трудової діяльності, а в масштабі країни – до по-

мітного збитку для здоров'я й добробуту населення, а також до економічних утрат» [4, с. 158]. Однією зі стадій алкоголізму є пияцтво. Під цим терміном розуміють уживання алкоголю поза межами соціально прийнятих норм. Пияцтво відрізняється від алкоголізму тим, що при ньому ще немає залежності, спостерігаються значні коливання кількості вжитого спиртного, досить тривалі періоди тверезості за зміни обставин [1; 2].

Виконання військових обов'язків у стані алкогольного сп'яніння є грубим дисциплінарним проступком, і реагування на такі факти має бути негайним, суворим і принциповим. В умовах військової служби ми маємо говорити про дієву роботу командирів усіх рівнів та їхніх заступників із морально-психологічного забезпечення навіть в епізодичних випадках уживання алкоголю. Викорінення випадків уживання спиртних напоїв особовим складом як явища є найважливішим напрямом зміцнення військової дисципліни та підтримання високої бойової готовності Повітряних Сил Збройних сил України.

На підставі аналізу літератури виявлено фактори, що є потенційними спробами виправдання вживання військовослужбовцями алкогольних напоїв і приводами для цього:

а) організаційно-виховні: доступність спиртних напоїв; безконтрольність із боку командирів; негативний приклад командирів (начальників); виконання службово-бойових завдань в умовах підвищеної психічної напруженості, часто пов'язаних із ризиком для життя; недостатнє або неякісне навчальне навантаження, що викликає внутрішнє обурення марною тратою часу; загальне падіння рівня військової дисципліни; безкарність тих, хто вживає алкоголь; погана організація виховної роботи, антиалкогольної пропаганди, вільного часу військовослужбовців; незадоволення побутовими умовами життя;

б) соціальні: несприятливі умови сімейного виховання (неповна сім'я, алкогольні традиції сім'ї, низький культурний рівень, конфліктні взаємовідносини й аморальна поведінка батьків); вплив негативної групи ровесників з асоціальними тенденціями; широко розвинені алкогольні традиції та примирливе ставлення оточуючих, зокрема командирів, до споживання спиртного під час відзначення державних і релігійних свят, днів народження, вручення нагород, присвоєння чергових військових звань, підвищення на посаді, від'їзду у відпустку та повернення з неї, зустрічі з приятелем; згадування втрати товаришів по службі тощо;

в) особистісно-психологічні: низький рівень освіти; ранній вступ у самостійне життя; залежність від алкоголю, що проявлялася ще до служби, бажання випробувати відчуття ейфорії, розслабитися, одурманити себе; отримання заробітної платні; спроби витіснити бойові епізоди зі своєї свідомості; сімейні негаразди, відсутність зв'язку з родиною, стан здоров'я рідних і близьких; алкоголь як своєрідний засіб компенсації людиною її проблем, спосіб відійти від побутових проблем, неприємностей, негараздів; уживання алкоголю «для хоробрості»; «для зняття втоми», «від хвороби», «для міцного сну»; відсутність культури проведення дозвілля;

г) медичні: неповноцінність вищих відділів центральної нервової системи (природжена або внаслідок черепно-мозкових травм та інтоксикацій); несприятлива спадковість (народження в сім'ї алкоголіків); наявність уроджених захворювань, затримки та відхилення розвитку; неврози й інші психічні захворювання; низька стійкість до психічних перевантажень і стресів; досвід уживання снодійних або інших речовин у медичних цілях та ін.

Постановка завдання. Розробити методичні аспекти профілактики вживання військовослужбовцями Повітряних Сил України спиртних напоїв.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нами запропоновано методіку профілактики вживання військовослужбовцями спиртних напоїв, що є сукупністю взаємопов'язаних організаційно-виховних, морально-психологічних і медичних форм і методів роботи.

1. Організаційно-виховні форми й методи роботи:

– збір інформації про мужні та героїчні вчинки військовослужбовців;

– активне впровадження заходів морального та матеріального заохочення, оперативна підготовка представлень для нагородження військовослужбовців державними, відомчими та конфесійними нагородами;

– особлива увага до становлення молодих офіцерів у службовій діяльності, їх особистого прикладу для підлеглих і навичок виховної роботи з людьми;

– постійне й чітке декларування командуванням військової частини стандартів поведінки особового складу, послідовне й справедливе карання проступків і порушень військовослужбовців у мирний час, щоб установити стандарт того, що негідна поведінка не допускається;

– проведення аналізу подій, злочинів, грубих проступків, пов'язаних із пияцтвом, вироблення завдань щодо їх попередження;

- організація методичного навчання офіцерів, сержантів по роботі з недопущення пияцтва;

- ушанування учасників АТО як героїв як під час служби в цій зоні, так і після переведення в інші частини й підрозділи Повітряних Сил Збройних сил України;

- по можливості – створення умов для зустрічей військовослужбовців із народними депутатами, політиками, артистами й творчими колективами;

- пропаганда дій керівництва держави щодо міжнародної підтримки України в захисті її території, формування міцної контрактної армії, створення зразків нової потужної зброї, належного матеріально-технічного забезпечення військ;

- створення у військових частинах загального патріотичного настрою, за якого вживання алкоголю буде сприйматися як зрада та військовий злочин;

- створення статутного порядку в підрозділі й військовій частині, здійснення бойової й фізичної підготовки; повноцінне і якісне забезпечення всіма видами постачання;

- постійний аналіз і прогнозування суспільно-політичної обстановки та морально-психологічного стану особового складу військової частини, збереження його стійкості та керованості;

- суворий контроль із боку командирів за військовослужбовцями, особливо за схильними до вживання спиртних напоїв, обмеження їх доступу до спиртних напоїв, застосування різного роду санкцій;

- особистий приклад командирів та їхніх заступників із морально-психологічного забезпечення як непохитних прибічників здорового способу життя;

- проведення аналізу подій, злочинів, грубих проступків, пов'язаних із пияцтвом, вироблення завдань щодо їх попередження;

- оголошення наказів про засудження військовослужбовців, які скоїли злочини у стані алкогольного сп'яніння;

- проведення регулярних перевірок місць розташування особового складу, кімнат для зберігання особистих речей військовослужбовців, сушарень, котельних, лазень, підвалів, горищних приміщень, канцелярій;

- проведення медичними працівниками передрейсової перевірки водіїв і бойових розрахунків під час заступлення на бойове чергування;

- проведення позапланових медичних оглядів усього особового складу; направлення військовослужбовців на лікування або їх звільнення з Повітряних Сил Збройних сил України;

- регулярний розгляд на службових нарадах передумов уживання алкоголю й надання необхідних завдань командирам і активу для проведення роботи на упередження;

- здійснення заходів щодо нейтралізації негативних традицій, а також застосування більш ефективних ритуалів і форм святкування державних і релігійних свят, ушанування нагороджених воїнів, присвоєння їм чергових військових звань, святкування днів народження, призначення на посади тощо;

- усебічне використання організованої думки військового колективу; створення у військовій частині за його підтримки обстановки загальної нетерпимості до пияцтва. Із цією метою за кожним випадком уживання алкоголю проводити збори офіцерів, збори прапорщиків, наради сержантів, збори всього особового складу військової частини, приймати адекватні дисциплінарні заходи реагування після кожного зловживання алкоголем аж до затримання й утримання під вартою на гауптвахтах у взаємодії з Військовою службою правопорядку Збройних сил України (ст. 82 Дисциплінарного статуту ЗСУ);

- вимогливість до тих командирів, у підрозділах яких мали місце злочини, події або грубі проступки на ґрунті пияцтва, притягнення до відповідальності осіб, котрі дозволяли пиячити;

- за рішенням начальника військового гарнізону та місцевого органу влади обмеження (заборона) продажу алкогольних напоїв поблизу військових частин, недопущення їх продажу на адміністративно-господарській території військових частин;

- організація взаємодії з представниками МВС щодо повідомлення командування військової частини про придбання військовослужбовцями спиртних напоїв у службовий час або їх перебування в нетверезому стані в громадських місцях;

- направлення повідомлення сім'ям військовослужбовців, до органів місцевого самоврядування, на підприємства (в установи, навчальні заклади) про випадки ганебної поведінки військовослужбовців (із фото- й відеоматеріалами) (План заходів, затверджений Міністерством оборони України 05.11.2015 р.).

2. Форми й методи індивідуально-виховної роботи:

- збір і аналіз об'єктивної інформації про військовослужбовців, які прибули до частини (підрозділу), виявлення схильних до вживання алкоголю з першого дня їх прибуття до військової частини;

- вивчення характеристик із місця роботи, навчання, карток професійно-психо-

логічного відбору, медичних карток, автобіографій та інших документів із метою виявлення ознак, що вказують на необхідність включення військовослужбовців до групи ризику;

- обов'язкове проведення ознайомих бесід із кожним військовослужбовцем із метою виявлення обставин життя (чинників), що сприяють ризику зловживання спиртними напоями;

- ведення персонального обліку всіх, хто схильний до зловживання спиртними напоями, здатний спровокувати нестійких військовослужбовців до негативних учинків;

- застосування заходів дисциплінарного впливу до військовослужбовців у разі несприйняття ними виховних заходів (оголошення догани, суворої догани, пониження в посаді, військовому званні, дострокове звільнення з військової служби у зв'язку з невиконанням умов контракту (у мирний час));

- використання матеріальних важелів впливу на військовослужбовців, які зловживають спиртними напоями, якщо виховні та дисциплінарні заходи не дали бажаного результату. Для цього необхідно знижувати або припиняти преміювання винних осіб, здійснювати преміювання кращих військовослужбовців у сумі коштів, зібраних унаслідок позбавлення особового складу премій за вживання алкогольних напоїв у минулому місяці (наказ Міністерства оборони України від 12.06.2015 р. № 258).

3. Форми й методи інформаційно-пропагандистської роботи:

- формування громадської думки щодо викорінення пияцтва як явища з життя військового колективу;

- проведення в складі національно-патріотичної роботи заняття з питань профілактики вживання спиртних напоїв, пропаганди здорового способу життя;

- щомісячне інформування особового складу за темами боротьби з пияцтвом у військовому середовищі, роз'яснення вимог Дисциплінарного статуту Збройних сил України щодо змісту поняття військової дисципліни;

- забезпечення під час організації роботи з військово-патріотичного виховання активного використання прикладів героїчних дій військовослужбовців у ході антитерористичної операції, заходів із відзначення державних і військових свят, видатних історичних дат і подій української історії;

- підтримання зв'язків зі ЗМІ щодо пропаганди патріотичного ставлення військовослужбовців до захисту Батьківщини;

- проведення бесід, доповідей, інформування особового складу щодо роз'яснення

завдань Повітряних Збройних сил України щодо досягнення високого рівня морально-психологічної готовності військовослужбовців;

- проведення лекцій, бесід і роз'яснювальної роботи на національно-патріотичні, політичні, міжнародні, науково-просвітницькі теми для формування або корекції громадської думки щодо неприпустимості виконання службових обов'язків у стані алкогольного сп'яніння;

- організація й проведення антиалкогольної агітації й пропаганди, кінолекторіїв із переглядом відеофільмів і відеороликів із залученням медичних працівників, проведення зустрічей із працівниками військової прокуратури;

- ужиття заходів щодо забезпечення ефективної роботи у військових частинах і підрозділах представників служби військового духовенства (капеланської служби), запрошення священників, які опікуються військовими частинами для проведення індивідуальних і колективних бесід;

- усебічне використання в боротьбі з пияцтвом друкованих видань, оперативне та регулярне забезпечення особового складу друкованими засобами масової інформації;

- забезпечення засобами наочного постійного нагадування військовослужбовцям про злочинний зміст пияцтва під час виконання службових обов'язків;

- сприяння оновленню матеріально-технічної бази морально-психологічного забезпечення, зокрема шляхом залучення потенціалу спонсорів, меценатів і волонтерських (благодійних) організацій із метою оснащення військових частин сучасними технічними засобами пропаганди.

4. Форми й методи соціально-правової роботи:

- надання особливої уваги фактору соціальної справедливості, який проявляється, зокрема, у високих вимогах до громадян України щодо захисту своєї держави від збройної агресії й реальному ставленні до них під час виконання свого службового обов'язку, що насамперед відчувається в соціально-правовому захисті військовослужбовців;

- важливе значення має своєчасна виплата грошового забезпечення, переведення грошей сім'ям військовослужбовців, бойові виплати;

- розгляд звернень, скарг, заяв військовослужбовців, надання всебічної допомоги військовослужбовцям у розв'язанні проблем соціально-побутового характеру;

- систематичне інформування особового складу про дії командування щодо задоволення соціальних потреб і запитів

військовослужбовців, про соціальну захищеність або відновлення порушених прав їхніх сімей;

- проведення роз'яснювальної роботи щодо реалізації соціальної політики держави в Збройних силах України;

- надання консультацій із питань професійної переорієнтації та працевлаштування;
- проведення соціально-психологічних і правових консультацій.

5. Форми й методи культурно-просвітницької роботи:

- проведення культурно-просвітницьких заходів, спрямованих на вирішення конкретних завдань бойової підготовки, зміцнення військової дисципліни та статутного порядку, згуртування військових колективів, зокрема й на профілактику вживання спиртних напоїв;

- зосередження зусиль посадових осіб підрозділів на переконливому показі воїнам тяжких наслідків, до яких веде пияцтво, своєчасне доведення до відома всіх категорій військовослужбовців вироків військових трибуналів у зв'язку зі злочинами на ґрунті пияцтва;

- проведення занять у гуртках художньої самодіяльності, організація виступів самодіяльних артистів;

- проведення спортивних змагань із футболу, волейболу та ін.;

- забезпечення роботи клубу, бібліотеки, клубів за інтересами;

- посилення санітарно-просвітницької роботи, спрямованої на показ шкоди пияцтва, наслідків від уживання технічних рідин, розкриття соціальних аспектів небезпеки алкоголізму;

- створення умов для навчання й підготовки до вступу військовослужбовців у навчальні заклади;

- забезпечення безперешкодного доступу до перегляду телепередач, проведення тематичних антиалкогольних переглядів відеофільмів, художніх і науково-популярних фільмів;

- випуск радіогазет, присвячених військовослужбовцям, які відзначилися у виконанні навчально-бойових завдань, знаменним датам у житті офіцерів, прапорщиків, сержантів і солдатів, із привітаннями від рідних тощо;

- забезпечення роботи пунктів зв'язку з рідними та близькими військовослужбовців.

6. Форми й методи протидії морально-психологічному впливу супротивника:

- заходи протидії негативному інформаційному впливу, що спричиняє паніку й деморалізацію серед особового складу;

- організація безперебійного надання інформації від офіційних ЗМІ, забезпечення

військових частин необхідними технічними засобами пропаганди;

- визначення факторів бойової, соціально-політичної та психологічної обстановки, які можуть бути використані противником для інформаційного впливу на війська, нейтралізація поширення чуток через випередження інформування військовослужбовців;

- роз'яснення мети, завдань, форм і прийомів психологічних операцій противника, організації взаємодії з питань проведення заходів психологічної протидії з органами державної влади та місцевого самоврядування.

7. Форми й методи психологічної роботи:

- створення в підрозділах системи повсякденної взаємодопомоги, закріплення досвідчених військовослужбовців за новачками й тими, хто проявляє пригніченість у поведінці;

- залучення військових психологів і психіатрів для розвитку у військовослужбовців навиків саморегуляції та самоконтролю, які необхідні для підтримки військової дисципліни;

- використання офіцером-психологом із метою виявлення військовослужбовців, схильних до пияцтва й хворих на алкоголізм, таких тестових матеріалів: «Тест на виявлення алкоголізму університету штату Мічиган (MAST)», «Тест на виявлення порушень, пов'язаних з уживанням алкоголю AUDIT (AlcoholUseDisordersIdentification Test)», «Швидкий тест на діагностику хімічної залежності RAFFT»;

- участь офіцера-психолога в методичному забезпеченні роботи з профілактики пияцтва;

- формування офіцером-психологом в особового складу мотивації до здорового способу життя;

8. Форми й методи медичного забезпечення:

- зосередження зусиль військових медиків на виявленні військовослужбовців, схильних до вживання спиртних напоїв;

- організація медичного обстеження особового складу частини, огляд військовослужбовців на наявність стану алкогольного сп'яніння;

- своєчасне виявлення у військовослужбовців симптомів захворювання на алкоголізм, уживання заходів до їх лікування й визначення ступеня придатності до військової служби;

- розуміння й роз'яснення посадовим особам, що зловживання спиртними напоями може бути пов'язане із захворюванням усього організму, нервової системи, психіки людини;

- участь військових медиків у проведенні антиалкогольної агітації й пропаганди;

– формування в особового складу мотивації до здорового способу життя.

Висновки з проведеного дослідження. Пияцтво, а тим більше алкоголізм, не можуть мати місце під час виконання військовослужбовцем свого службового обов'язку. Профілактику цього явища має забезпечувати система попереджувальних організаційних, службових, морально-психологічних заходів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Альтман А.Л. Вопросы профилактики и лечения алкоголизма и алкогольных заболеваний / А.Л. Альтман. – М., 1980. – 352 с.

2. Завьялов В.Ю. Психологические аспекты формирования алкогольной зависимости / В.Ю. Завьялов. – Новосибирск : Наука, 1988. – 198 с.

3. Про затвердження Програми військово-патріотичного виховання у Збройних Силах України на 2012–2017 роки та Перспективного плану реалізації Програми військово-патріотичного виховання у Збройних Силах України на 2012–2017 рр. : наказ Міністерства оборони України від 11.01.2012 р. № 14.

4. Справочник по психиатрии. [Изд. второе, перераб. и доп.] / Под ред. А.В. Снежневского. – М. : «Медицина», 1985 – 390 с.

5. Украина занимает 2-е место в еврорегионе по смертности от алкоголя // Телеграф [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://telegraf.com.ua/ukraina/obshhestvo/498106-ukraina-zanimaet-2-e-mesto-v-evroregione-po-smertnosti-otalkogolya.html>.

УДК 159.938.3:378

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СТРЕСОСТІЙКОСТІ КУРСАНТІВ ДСНС УКРАЇНИ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Бінецька О.В., к. іст. н., доцент
кафедри психології діяльності в особливих умовах
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України

У статті проаналізовано особливості розвитку стресостійкості курсантів ДСНС України в процесі навчання. Узагальнено наукові положення щодо поняття стресу, розкрито взаємозв'язок стресостійкості та професійного розвитку особистості курсанта.

Ключові слова: стрес, стресостійкість, компоненти стресостійкості, нервово-психічна стійкість, курсанти ДСНС.

В статье проанализированы особенности развития стрессоустойчивости курсантов ГСЧС Украины в процессе обучения. Обобщены научные положения относительно понятия стресса, раскрыта взаимосвязь стрессоустойчивости и профессионального развития личности курсанта.

Ключевые слова: стресс, стрессоустойчивость, компоненты стрессоустойчивости, нервно-психическая устойчивость, курсанты ГСЧС.

Binetska O.V. ESPECIALLY THE DEVELOPMENT OF STRESS STUDENTS DSNS UKRAINE DURING PROFESSIONAL TRAINING

The article analyzes the features of stress of cadets of State Emergency Service of Ukraine in the process of studying. The article presents scientific position on the concept of stress, the interrelation of stress and professional development of the cadet's person.

Key words: stress, stress, stress components, neuro-psychological stability, students of State Emergency Service of Ukraine.

Постановка проблеми. Стресостійкість особистості є важливою умовою її професійного й особистісного зростання, а також запорукою ефективної діяльності в особливих умовах, що є професійним середовищем для курсантів навчальних закладів системи ДСНС України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблеми стресостійкості та стресу висвітлюється в працях сучасних науковців у декількох напрямках. Зокрема,

дослідження негативного впливу стресу на організм як результату недостатнього рівня стресостійкості представлено в працях Ю. Александровського, Г. Нікіфорова, В. Маріщук, Н. Тарабріної, Н. Воронцова, Л. Крижанівської, Ю. Щербатих. Стрес, що супроводжує навчальну діяльність, розглядався в дослідженнях С. Максименка, О. Кокуна, О. Євдокімової, Ю. Щербатих. Результати вивчення проблеми стресу та стресостійкості особистості в екстремаль-